

Fuzulî'nin Su Kasidesine İki Nazire**Doç. Dr. Mohammed Ali Shareef****İnsani Bilimler Eğitim Fakültesi****Kerkük Üniversitesi****Divan Edebiyatı, Şiir, Fuzulî, Müftü, Vâfî, Su Kasidesi, Nazire****Soyut:**

Divan edebiyatının önde gelen ve yaygın olan türlerden biri naat-ı nebevî'dir. Şairler Haz. Peygambere karşı duydukları sevginin en güzel ve etkili surette duyurmaları için içtenlik taşıyan methiyelerle dolu kasideler yazmışlardır. Öte yandan şiirde ustalıklarını denemek estetik üsluplarını ileri seviyelere taşımak için de bu türde at koşturmuşlardır. Zaman içerisinde orijinal (model) şiirlere karşılık veren ve o modelin çizgilerini aşmayan şiirlerin de yazılması revac görmüştür. Bu tür şiirlere gah "nazire" gah "nakize" denmiştir. XIV. yüzyılın dev şairlerinden Fuzulî dinî eğilimini birkaç eserle kaleme almıştır. Bu eserlerin kimisi "Leyla vü Mecnun, Hadikatü's-Suadâ" gibi müstakil divan ve kitap halinde, kimisi de kaside ve gazel şeklinde olmuştur. Bu kasidelerin bir kısmı naat-ı nebevî türünde olup en güzeli ve en ünlüsü de Su Kasidesidir. Bu kasideye nazire olarak sonradan başka şairler tarafından kasideler yazılmıştır. Bu şairlerden Şerîfî, Dehrî ve Mecdî'nin yazdıkları kasidelerin hakkında yüksek lisan tezi veya bilimsel makale şeklinde çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmamızda iki Kerküklü şairin yazdığı iki kaside üzerinde çalışılacaktır. Bu kasidelerin birisi Kerküklü Müftü mahlaslı, diğeri ise Kerküklü Vâfî mahlaslı şairlerin yazdığı ve Su Kasidesi adıyla adlandırdığı kasidelerdir. Çalışma mukayase olarak Fuzulî'nin Su Kasidesi karşısında Müftü ve Vâfî'nin Su Kasideleri, kaside düzeni, ahenk unsurları, söz varlığı, üslup ve edebi sanatlar bağlamında incelenecektir .

Giriş:

Arap Edebiyatında “mu`âraza, ihtizâ, muhâkât”, Fars Edebiyatında “cevap”, Türk Edebiyatında “nazîre, tanzîr, tanzîr etmek”, modern edebiyatta da “taklid, nazîr, mesil” terimleri, aynı konuda aynı vezin, aynı kafiye ve redifle yazılan şiirlere verilen isimlerdir (Durmuş, 2006:32, 455; Tâhirü'l-Mevlevî, 1973: 114; Yavuz, 2013:360). Nazirelerde biçim olarak vezin, kafiye ve rediflerin aynı olması koşulunun yanı sıra konu, dil, şive ve nazım biçimleri gibi hususların da bulunması gereken koşullardır (Yavuz, 2013: 360). Divan şiirinde nazire, bir şairin başka bir şairin şiirine benzer bir tarzda yazdığı, onunla aynı vezin, kafiye düzeni ve nazım biçiminde oluşturduğu şiirdir. Nazire yazmak, genellikle o şairin sanatını takdir etme, onunla edebi bir diyalog kurma veya ona meydan okuma amacı taşır. Bu gelenek, divan şiirinde önemli bir yer tutmuş ve şairler arasında bir tür edebi etkileşim aracı olmuştur. Nazire geleneği, divan şiirinin edebî birikimini yansıtan ve şairler arasında bir tür sanat sohbeti oluşturan önemli bir unsurdur. Bu gelenek, sadece bir taklit değil, aynı zamanda yaratıcı bir yorumlama ve geliştirme sürecidir. Bu yönüyle, divan edebiyatının zenginliğini ve şairlerin yetkinliğini anlamada önemli bir araçtır.

Türk edebiyatında 16. yy. naatiye türünde yazılan kasidelerin en ünlüsü Fuzulî'nin Su Kasidesidir. İslam aleminde Hz. Peygamberin övgüsünde şiirlerin yazılması gelenek haline gelmiştir. Birinci sınıf divan şairlerinin meşhur şiirlerine, bilhassa kaside ve gazellerine, karşı veren ve nazire adıyla bilinen şiirlerin de ikinci veya üçüncü sınıf şairler tarafından yazılması bir gelenek haline geldiğini söyleyebiliriz (Gültekin 2010: 107). Bu doğrultuda Fuzulî'nin Su kasidesi'ne nazire olarak yazılan iki kaside tespit edilmiştir. Türk edebiyatında değişik tarihlerde ve değişik konularda su redifli onlarca şiirler yazılmıştır (Üzgör 2014: 240; Açık 2020: 489). Bu şiirlerin içinden, Fuzulî'nki de dahil olmak üzere, sadece dördü kaside biçiminde yazılmıştır. Bu kasideler (Fuzulî 32 beyit, Şerîfî 27 beyit, Dehrî 22 beyit, Mecdî 31 beyit) düzen, özellikle beyit sayısı, bakımından yakınlık göstermektedir. Fuzulî'nin Su Kasidesi model kaside alınarak karşısında saydığımız üç nazire kasideye iki kaside daha

ekleyerek bu çalışmada açıklanacaktır. Bu kasidelerin biri Kerküklü Müftü (1766–1830) diğeri Kerküklü Süleyman Vâfi (?-?) tarafından yazılmıştır. Model kasideye yazılan nazirelerin en uzununu 33 beyitlik Müftü'nün Su Kasidesi'dir. Vâfi'nin Su Kasidesi ise 22 beyitlidir. Bu çalışmada Müftü'nün ve Vâfi'nin kasideleri, model olarak Fuzulî'nin Su Kasidesi ile "Kaside Düzeni, Ölçü ve Kafiye, Söz Varlığı, Benzer Beyitler Edebi Sanatlar" açısından mukayese edilecektir.

1. Kaside Düzeni

Kaside, özellikle Divan edebiyatında önemli bir şiir türüdür. Arap edebiyatından alınarak Türk edebiyatına adapte edilmiş bir nazım şeklidir. Genellikle birini övmek, yermek veya önemli bir olayı anlatmak amacıyla yazılır. Kaside, en az 33, en fazla 99 beyitten oluşan uzun bir şiir türüdür. Beyit sayısı sınırlı olmamakla birlikte kasidelerde ideal olarak 50–60 beyit kullanılır. Kafiye düzeni ise aa, xa, xa, xa... şeklinde devam eder. Kasideyi oluşturan bölümler belirli bir düzene ve içeriğe sahiptir. Her bölümün kendine özgü bir görevi ve amacı vardır. Kasideler, Divan edebiyatının sanatlı söyleyişini ve estetik değerlerini yansıtan önemli şiirlerdir. Bölümler arası uyum ve ahenk, kasidenin başarılı olmasını sağlar. Nesibin etkileyici betimlemeleri, methiyenin coşkulu övgüleri ve fahriyenin şairi ön plana çıkaran özellikleri, kasidenin bütüncül yapısını oluşturur (Çavuşoğlu; 1986: 17). Kasidenin başlıca bölümleri şunlardır:

a) Nesib (Teşbib)

Tanım ve Önemi: Kasidenin giriş bölümü olan "Nesib" veya "Teşbib", genellikle 15–20 beyitten oluşur. Bu bölüm, kasidenin estetik yönünü güçlendiren, okuyucuyu şiirin içine çeken ve kasidenin amacına geçiş sağlayan kısımdır. Aşk, tabiat güzellikleri, baharın gelişi, mevsimlerin özellikleri, av eğlenceleri, savaş hazırlıkları gibi konular işlenir. Şair, burada tasvir ve betimlemelere sıkça yer verir. Genellikle soyut duygular somut imgelerle ifade edilir. Bir şair baharın gelişini anlatmak için çiçeklerden, kuşlardan, yemyeşil ovalardan söz edebilir. Bu tasvirler, okuyucuda

estetik bir haz uyandırır. Kasidenin ana konusuna (övgü ya da yergi) doğrudan geçilmez; okuyucunun ilgisini çekmek ve şiire hazırlamak için bu bölüm kullanılır.

b) Girizgâh

Nesib bölümünün hemen ardından gelen bu kısa kısım, kasidenin methiye bölümüne geçiş için kullanılır. Girizgâh, 1–2 beyitten oluşur. Şair, burada kasidenin asıl amacına geçiş yapacağını belirtir ve okuyucuyu methiye kısmına hazırlar. Çok kısa ve etkileyici sözler kullanılır.

c) Methiye

Kasidenin asıl bölümüdür ve övgü amacı taşır. Methiye, genellikle bir kişinin (padişah, vezir, din büyüğü, şeyh vb.) övüldüğü kısımdır. Şair, övgü yaptığı kişinin ahlaki, siyasi, dini ve fiziksel özelliklerini över. Övülen kişinin adaletli, cömert, kahraman, bilgili veya güçlü bir yönetici olduğu anlatılır. Abartılı ifadeler ve sanatlı söyleyişler bu bölümde yoğun olarak kullanılır. Kasidenin en uzun bölümüdür. Kasidenin yazılma amacı olan övgüyü ifade eder. Methiye sayesinde şair, övdüğü kişiden bir karşılık (câize) bekler.

d) Fahriye

Fahriye, kasidede şairin kendisini övdüğü bölümdür. Şair, kendi yeteneklerinden, sanat gücünden ve eserlerinden söz eder. Bazen diğer şairleri küçümseyip kendi üstünlüğünü vurgular. Bu bölümde abartılı bir dil kullanılır. Şair, bu bölümde sanatını ve söz söyleme yeteneğini sergileyerek övgüye layık bir kişi olduğunu kanıtlamaya çalışır.

e) Dua (Taç Beyit)

Kasidenin son bölümüdür. Methiye bölümünde övülen kişi için dua edilir ve kasidenin bir nevi sonuca bağlandığı kısımdır. Övülen kişinin başarılarının devam etmesi, sağlığı, mutluluğu ve uzun ömürlü olması için dua edilir. Bu bölümde samimi bir dil kullanılır.

f) Tegazzül

Tegazzül, kasidenin içeriğinde bir gazele yer verilmesidir. Her kasidede bulunmaz; isteğe bağlı olarak eklenir. Kasidenin ana temasından bağımsız olarak bir aşk veya güzellik gazeli eklenir. Genellikle nesib bölümündeki duygusal havaya uygun bir gazel tercih edilir.

Fuzulî'nin Su Kasidesi 32 beyitten oluşmaktadır. Yukarıda belirtildiği üzere divan şiirinde kasideler genellikle nesib, girizgâh, methiye, tegazzül, fahriye ve dua bölümlerinden oluşur. Fuzulî'nin Su kasidesi ise sadece nesip, girizgâh, methiye, fahriye ve dua bölümlerine ayrılır. Yani tegazzül kısmı bulunmamaktadır. Nesip bölümü matla beyiti ile 15. beyiti olan "*İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile.....Gül budagının mizâcına gire kurtare su*" beyiti ile sınırlıdır. Kasidenin 16. beyiti "*Tıynet-i pâkini rûşen kılmış ehl-i 'âleme.... İktidâ kılmış tarîk-i Ahmed-i Muhtâr'e su*" girizgâh bölümüdür. Methiye kısmı kasidenin en uzun bölümüdür ve 17. beyit olan "*Seyyid-i nev'-i beşer deryâ-yi dürr-i ıstifâ....Kim sepüpdür mu'cizâtı âteş-i eşrâre su*"dan başlayarak 29. beyit olan "*Bîm-i dûzeh nâr-i gam salmış dil-i sûzânuma.... Var ümîdüm ebr-i ihsânun sepe ol nâre su*" beyitine kadar 13 beyitlik bir bölümdür. Kasidenin 30. beyiti "*Yümn-i na'tûnden güher olmuş Fuzûlî sözleri....Ebr-i nîsândan dönen tek lû'lü'-i şehvâre su*" ise hem fahriye bölümü hem de taç beyit sayılır. Fuzulî kasidenin son iki beyitinde dua eder.

Hâb-i gafletten olan bîdâr olanda rûz-i haşr

Eşk-i hasretten tökende dîde-i bîdâre su

Umdugum oldur ki mahrûm olmayam dîdârdan

Çeşme-i vasluñ vire men teşne-i dîdâre su

Müftü'nün Su Kasidesi 33 beyitten oluşur. Kaside de tegazzül ile fahriye bölümü bulunmamaktadır. Nesip bölümü Fuzulî'nin kasidesine nazaran kısadır ve matla beyiti olan "*Ey olub âvâre Mecnûn veş o bahtı kâra su.... Başını çölden çöle almış gider bîçâre su*" ile "*Sudurur mahlûka Hâlık'dan kerem uzmâdurur....Ancak ânı Hak bilir vermiş nice esrâra su*" 8. beyit ile sınırlıdır. Kasidenin girizgâhı ise "*Ben senin*

hayrânınım kurbân olam kurbun günü.... lyd-ı azhâdır yürüt kanla hemân îsâre su " 9. beytidir. Her kasidede olduğu gibi bu kasidenin en uzun bölümü methiye kısmıdır ve " *Sensin ol Fahr-i rûsül rûz-i kıyâmet ümmete.... Ma'siyetlû ümmetin sep cürmüne hemvâre su* " 10. beyitten " *Sen o zât-ı pâksin senden bulur feyz-i kirâm.... Rûz-ı mahşer cümle halk senden umar yalvara su* " 29. beyite kadar devam ederek 20 beyitlik bir bölümdür. Fuzulî bir beyitlik duada bulunurken Müftü son dört beyiti duaya ayırmış, böylece kasideyi tamamlamıştır.

Ben garîk-ı bahr-i isyânım su sep isyânıma
Ola kim lütfun vere bu bende-i gamhâra su
Bendegân-ı ümmetin kasd-ı ümid-i lutf eder
Ab-ı ihsânın yürüt men' eylegil ağyâra su
Müstakim ben bâde-i aşkınla nâlân olmuşum
Haşre dek hayrânıyım bir dâhı ver dil-zâra su
Müftiyâ besdir bu nâr-ı hicre yandır cânını
Tâbekey cârî edersin dîdene bu kâra su

Vâfi'nin Su Kasidesi 22 beyitlik bir kasidedir, böylece Su kasidelerinin en kısa olanıdır. Kasidede tegazzül ile fahriye bölümü bulunmamaktadır. Nesip bölümü Fuzulî ile Müftü'nün kasidelerine nazaran kısadır. Matla beyiti " *Bahr-i lutfundan atâ kıl teşne-i didâra su.... Ayn-i sıhhattir mu'âlicden dil-i bîmâra su* " ile " *Eşkten çeşmim dolar baksam gül-i ruhsârına.... Sanki almış çeşme-i hurşîdden seyyâre su* " 4. beyite kadar nesip bölümüdür. Kasidenin 5. beyiti " *Bâğbân-ı çerh ayn-i şemsten nûrândurur.... Lâzım olur ise bâğ-ı Seyyid-i Ebrâr'a su* " girizgâh bölümüdür. Methiye bölümü ise 6. beyit " *Ravza-i kûyuna yüz sürmek diler deryâ-yı aşk Rû berâh olmuş anınçün böyle istibşâra su* " ile 21. beyit " *Lutf u ihsân ile sönmez âteş-i kalb-ı 'adû.... Rahne bulmaz çend sa'y eylerse seng-i hâre su* "e kadar 16 beyitle devam eder. Vâfi " *Yâ Nebî ol dem ki çerh-ı necme şems eyler hübüât.... Bahr-i lutfundan atâ kıl Vâfi-i bîmâra su* " makta beyitiyle dua ederek kasidesini tamamlar.

2. Ölçü ve Kafiye

Nazirelerde biçim olarak vezin, kafiye ve rediflerin aynı olması koşulunun yanı sıra konu, dil, şive ve nazım biçimleri gibi hususların da bulunmasının gerektiğini yukarıda belirtilmiştir. Müftü ile Vâfi kasidelerini Fuzulî'nin kasidesine nazire olarak yazdıkları için vezin ile kafiye ve redif bakımından birlik içerisindeyler. Her üç kaside aruzun remel bahrinin (Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün) vezni üzerine kurulmuştur. Divan şiirinde beyitler aruzun kalıplarına göre kurulur ve esas olarak hecelerin kısa ve uzun oluşları vezni belirler. Kalıplara göre heceleri uydurmak her beyitte kolaylıkla sağlanmadığı için bazı işlemlerin devreye girmeleri gerekmektedir (Shareef 2023: 2-5). Bu işlemlerin başında ve divan şiirinde en çok başvuru alanları "imâle"dir. Imâle Türkçe heceleri üzerinde yapıldığı için, yani Türkçe hecedeki kısa ünlünün uzatılması için genellikle kusur sayılmıştır (İpekten 2010: 146; Yekta Saraç 2007: 211). Buna rağmen şairlerin en çok başvurdukları işlem olarak görülür. Fuzulî kaidesinin genelinde 116; Müftü ise 131; Vâfi de 78 imâle kullanmakla vezni sağlamışlardır. Başvurulan ikinci işlem vasl (ulama)dır. Şiirin ahengini sağlamak, ölçüyü tamamlamak ve kelimelerin anlamlarını vurgulamak gibi vaslın birçok işlevi vardır. Vasl işlemi, şairlerin şiirlerine özgün bir müzikallik kazandırmalarını sağlar. Hecelerin açıklık kapalılıklarını bozmamak için vasl işleminin yapılmadığı yerler de vardır ve buna "sekte" denir (Doğan; 2005: 14). Fuzulâ 30; Müftü 57; Vâfi 31 kez vasl kullanmaları karşısında aynı tertiple Fuzulî 2; Müftü 10; Vâfi 4 kez sekte yapmışlardır. Yukarıdaki iki işleme göre zihâf işlemi az görülmektedir. Fuzulî 3 yerde zihâf yaparken Müftü 13; Vâfi 2 kez zihâfa başvurmuşlardır. Med ve tahfif işlemleri az olsa da sadece Müftü'nün kasidesinde görülür. Bu işlemleri aşağıdaki cizelgede toplayabiliriz:

Aruz İşlemi	Fuzulî	Müftü	Vâfi
İmâle	116	131	78

Vasl	30	57	31
Sekte	2	10	4
Zihâf	3	13	2
Med	0	2	0
Tahfîf	0	2	0

Kasidelerin her üçü kafiye bakımından ufak kusurlar haricinde eksiksiz sayılabilir. Fuzulî'nin kasidesinde sırayla "odlara, çâra, devvâra, dîvâra, yâra, gülzâra, kara, hâra, bîmâra, ara, huşyâra, refâtâra, vara, yâra, yalvara, kurtara, muhtâra, eşrâra, hâra, küffâra, ensâra, mâra, ruhsâra, âvâre, pâre, meyhâre, hemvâre, seyyâre, mi'mâra, nâra, şehvâre, bîdâra, dîdâra" kelimeleri kafiye içermetedir (İz; 2010: 16). Gazel gibi birkaç beyitten oluşan nazım şekillerinde kafiye kelimesinin tekrarlanması büyük kusur sayılırken kaside gibi uzun şiirlerde kafiye kelimesinin, bir veya iki kez tekrarlanmasında, bu tekrarlanan kafiye aralarında en az yedi beyitin olması koşuluyla, sakınca görülmemiştir (Yekta Saraç 2007: 268). Bu bağlamda 4. beyitin kafiyesi "yâra" kelimesi, 8 beyit arayla tekrardan 13. beyitte; 7. beyitin kafiyesi "hâra" kelimesi de 10 beyit arayla tekrar 18. beyitte yer almıştır. Böylece Fuzulî kasidesini kusursuz bir kafiye sistemi üzerine oturtmuştur.

Müftü'nün kasidesinde sırasıyla "kara, bîçâre, dilpâre, tîmâre, zâre, nâre, hâre, hemvâre, esrâre, îsâre, hemvâre, anlara, bîkâre, bîmâre, göklere, eşcâre, enhâra, candâra, idrâra, emsâra, eşrâra, kâre, küffâre, pergâre, dîlzâre, nâre, gâra, ahcâra, hâre, yalvara, gamhâra, ağyâra, dîlzâre, kara" kelimeleri kafiye oluşturmuştur (Terzibaşı; 2013: 1-204). Bu kafiye kelimeleri arasında Müftü dört kelimeyi farklı beyitlerde ikinci kez olarak kullanmıştır. Kara kelimesini hem matla hem de makta beyitlerinde; nâra kelimesini 19 beyit arayla 5. ve 25. beyitlerde; hemvâre kelimesini iki beyit arayla 7. ile 10. beyitlerde; dîlzâre kelimesini de 7 beyit arayla 24. ile 32.

beyitlerde kullanarak kafiye sistemini sağlamıştır. Bunlardan sadece "hemvâre" kelimelerinin iki beyit arayla kullanılması açık bir kusura neden olmuştur.

Vâfi, kasidesinde kafiyei oturtmak için sırayla "dîdâra, bîmâra, efkâra, fevvâre, seyyâre, Ebrâr'a, istibşâra, esrâra, ağyâra, dildâra, âra, emrâra, ikrâra, yâre, kurtara, gülzâra, gülzâra, dîvâra, yâre, kara, eshâra, hâre, bîmâra" kafiye kelimeleri kullanmıştır (Terzibaşı 2013: 3-70). Bu kafiye kelimelerinden sadece "bîmâra, yâre, gülzâra" kelimeleri iki kez kullanılmış ve "yâre ile gülzâra" kelimelerinin biri 4 beyit arayla diğeri aralıksız kullanımdan büyük kusur meydana gelmiştir. Kafiyesi "elif Ĭ ve re ر" harflerinden oluştuğu için mürekkep kafiye sayılır ve böylece revî harfleri (âr) suretiyle şekli almıştır.

Su Redifinin Önündeki Kafiye'nin Yer Aldığı Kelimeler			
Beyitler	Fuzulî'de	Müftü'de	Vâfi'de
1.Beyit	Odlâre/ Çâre	Kara/ Bîçâre	Dîdâra/ Bîmâra
2.Beyit	Devvâra	Dilpâre	Efkâra
3.Beyit	Dîvâra	Tîmâre	Fevvâre
4.Beyit	Yâra	Zâre	Seyyâre
5.Beyit	Gülzâra	Nâre	Ebrâra
6.Beyit	Kara	Hâre	İstibşâra
7.Beyit	Hâra	Hemvâre	Esrâra
8.Beyit	Bîmâra	Esrâra	Ağyâra
9.Beyit	Âra	Îsâre	Dildâra
10.Beyit	Huşyâra	Hemvâre	Âra
11.Beyit	Reftâra	Anlara	Emrâra
12.Beyit	Vara	Bîkâre	İkrâra
13.Beyit	Yâra	Bîmâra	Yâre
14.Beyit	Yalvara	Göklere	Kurtara
15.Beyit	Kurtara	Eşcâra	Gülzâra

16.Beyit	Muhtâra	Enhâra	Gülzâra
17.Beyit	Eşrâra	Candâra	Dîvâra
18.Beyit	Hâra	İdrâra	Yâre
19.Beyit	Küffâra	Emsâra	Kara
20.Beyit	Ensâra	Eşrâra	Eshâra
21.Beyit	Mâra	Kâre	Hâre
22.Beyit	Ruhsâra	Küffâra	Bîmâra
23.Beyit	Âvâre	Pergâra	
24.Beyit	Pâre	Dilzâra	
25.Beyit	Meyhâre	Nâra	
26.Beyit	Hemvâre	Gâra	
27.Beyit	Seyyâre	Ahcâra	
28.Beyit	Mi'câra	Hâre	
29.Beyit	Nâra	Yalvara	
30.Beyit	Şehvâra	Gamh'âra	
31.Beyit	Bîdâra	Ağyâra	
32.Beyit	Dîdâra	Dilzâra	
33.Beyit		Kara	

3. Söz Varlığı

Divan şiirinde redif, şiirin ahengini artıran ve anlam bütünlüğüne katkı sağlayan önemli bir unsurdur. Redif, mısra sonlarında aynı anlamda kullanılan kelime ya da eklerin tekrarıyla oluştuğu için şiirin belirgin özelliklerinden biri olan musikiyi ve ritmi sağlamakta önemli bir yere sahiptir. Böylece redif, şiir yapısını sadece teknik açıdan değil, anlam açısından da güçlendiren ve tamamlayan bir unsur olarak önemlidir. Redifin önemi beyit içerisindeki yüklem ve fiil cümlesi işlevliğini belirler. Su, hareketliliği ve uyum sağlama yeteneğiyle değişimi temsil eder. Su, hem yaşamı başlatan hem de büyük felaketlere neden olabilen bir güçtür. Su, insanlık için

vazgeçilmez bir kaynak olduğu kadar, derin anlamlar ve çağrışımlarla dolu bir kavramdır. Bu bağlamda su kasidelerinin baştan aşağıya fiil cümlesi hakimdir. Fuzulî'nin Su kasidesinde yer alan toplam 71 cümle 55'i fiil, 16'sı isim cümlesidir. Müftü'nün kasidesinde ise yer alan yine 71 cümle 55'i fiil, 16'sı isim cümlesidir. Vâfî'nin kasidesinde de yer alan 44 cümle 37'si fiil, 7'si isim cümlesidir. Böylece her üç kasidede fiil cümlesinin yoğunluğu su kavramının akıcılığı ve hareketliliği ile ilişkilendirilebilir (Öztekten 2007: 494).

Kasidelerin söz varlığından sadece tamlamaların yoğunluğuna dikkat çekmek istiyorum. Divan şiirinin özelliklerinden olduğu cihetle cümlelerin kuruluşunda çok sayıda Farsça ve ikinci derecede Arapça tamlamaların bolluğu göze çarpmaktadır. Bu yüzden her üç kasidede bu tamlamaların yaygınlığı divan şiiri anlayışının göstergesidir. Fuzulî'nin kasidesinde 46'sı Farsça, 2'si Arapça toplam 48 tamlama yer almaktadır. Müftü'nün kasidesinde ise sadece 28; Vâfî'nin kasidesinde de 44 Farsça tamlama bulunmaktadır.

Redif, genellikle şiirin ana temasıyla uyumlu bir şekilde seçilir. Böylece, şiirin anlam dünyasına katkı yapması ve mesajın vurgulanmasına yardımcı olması tema ve anlam bütünlüğünü güçlendirir. Öte yandan redifler, okuyucunun ya da dinleyicinin duygularını harekete geçirir ve şiirin etkisini artırır. Özellikle aşk, tasavvuf ya da hüzn temalarında bu etki daha belirgindir. Söz konusu Su kasidelerinde su kelimesi redif olduğu halde beyitteki anlamların tümü üzerinde dönerek vurgulanır. Bazen kelime grubu halinde deyim olarak anlama değer katar, bazen de mayesinde su maddesi olan "derya, bahr, nehir, sel, mevc, yağmur" gibi kelimeler de cümlede "su" kavramının görevini vurgular. Kasidelerde su ile ilgili deyimlerden en çok "su serpmek, su saçmak, su çıkarmak, su verme, kara su" deyimleri kullanılmaktadır. Tek kelime halinde olarak kullanılan "derya, bahr, nehir, ebr, mevc vb." kelimeleri her üç kasidenin değişik yerlerinde yer almıştır.

4. Benzer Beyitler

Nazire yazmak koşullarınca nazire edilen şiire her yönden bağlanmalı ki ara ara ibarelerin, deyimlerin, cümlelerin aynı ifadelerle kullanılması nazire şiirinin önemli bir parçası sayılır. Bundan dolayı hem Müftü'nün hem de Vâfî'nin kullandığı sözlerin veya ifadelerin, Fuzulî'nin kullandığı sözlerle benzerlik arz etmektedir. Müftü'nün kasidesinin "*Kerbelâ deştinde kalmış el'ataş feryâd eder..... Hayırdır ol demde vermek ol fakîr u h'âre su*" 6. beyitinin 2. mısraı, Fuzulî'nin kasidesinin "*Gam günü itme dil-i bîmârdan tîğün dirîg....Hayırdır vermek karañu gicede bîmâre su*" 8. beyitinin 2. mısraına benzemektedir. Müftü'nün "*Sâkiler mey vermeğe âbid ibâdet etmeğe.... Ben dahî leb emmeğe vergil men-i dilzâra su*" 24. beyitindeki "mey vermek, âbidin ibadet etmesi, leb emmek" ibareleri, Fuzulî'nin kasidesinin "*Men lebûñ müştâkıyam zühhâd Kevser tâlibi Nitekim meste mey içmek hôş gelür huşyâre su*" 10. beyitindeki "lebin müştakı olmak, zühhadın kevse suyuna talib olması, mey içmek" ibareleriyle benzerlik göstermiştir.

Vâfî'ye gelince 4 beyitte Fuzulî'nin kasidesiyle benzerlik göstermiştir. Kasidesinin girizgâhı olan "*Bâğbân-ı çerh ayn-i şemsten nûrândurur....Lâzım olur ise bâğ-ı Seyyid-i Ebrâr'a su*" beyitinin genel anlamı, Fuzulî'nin kasidesinin "*Çeşme-i hûrşîdden her dem zülâl-i feyz iner.... Hâcet olsa merkadûñ tecdîd iden mi'mâre su*" 28. beyitinin anlamıyla yakından ilişkilendiriliriz. Methiye kısmının "*Gonca tîğîn irtiyâm etmişti bülbül kasdınaBûs edip dâmânını gülbünlerin kurtara su*" 14. beyitinde gonca ile bülbül mazmununda etek öpme deymi ve suyun kurtarması, Fuzulî'nin nesip kısmının son beyiti olan "*İçmek ister bülbülün kanın meger bir reng ile.... Gül budagının mizâcına gire kurtare su*" beyitin anlamıyla örtüşmektedir. Methiye kısmının 17. beyiti olan "*Eşk-i çeşmim ârızın aşkyla saçtım pâyine.... Bâğbân gül ârûsuyla verir gülzâra su*" beyitinin 2. mısraındaki "bağbanın gülzara su vermesi" anlayışı Fuzulî'nin nesip kısmının 5. beyiti "*Suya virsün bâğbân gülzârı zahmet çekmesün.... Bir gül açılmaz yüzün tek virse miñ gülzâre su*"nin 1. mısraındaki "bağbanın gülzârı suya boğması" anlayışı ile aynıdır. Vâfî'nin 21. Beyiti

"Lutfu ihsân ile sönmez âteş-i kalb-i adû Rahne bulmaz çend sa'y eylerse seng-i hâre su"nin 2. mısraındaki "suyun sert taş üzerinde yarık açamaması" anlamı, Fuzulî'nin nesip kısmının 3. Beyiti "Zevk-i tîguñdan 'aceb yoh olsa göñlüm çâk çâk Kim mürûr ilen bîragur rahneler dîvâre su"nin 2.mısraındaki "taş üzerinden geçe geçe suyun iz bırakması" anlamıyla benzerlik göstermiştir.

5. Edebi Sanatlar

Şiirde ifâdeyi güçlendirmek, söze renk katmak ve dinleyicide etkisini arttırmak için şâirler belâgat ilimleri (Ma'ânî, Beyân, Bedî)nin hemen hemen her sanatından faydalanırlar. Bu amaçla da Divân şâirleri duygularını, düşüncelerini ve zevk-i selîm denen şiir ölçüsünü ortaya koyarken, belâgatin her sanatını ustaca işlemeyi başarmışlardır (Akpınar, 2006:143). Divân edebiyatında şâh eserler bırakan usta şâir Fuzûlî elbette şiirlerini belâgat sanatlarıyla süsleyip anlam dünyasına güç katmıştır. Bu doğrultuda ve nazire koşullarına uyulmak gereğiyle Müftü ile Vâfî de kasidelerindeki üslubu pekiştirmek içi söz ve anlam sanatlarına oldukça yer vermeyi başarabilmiş sayılırlar.

Fuzûlî, Su Kasidesi'nde belâgat sanatlarıyla hem Peygamber sevgisini estetik bir şekilde dile getirmiş hem de Divan edebiyatının zengin ifade gücünü göstermiştir. Müftü ile Vâfî de birer divan şairi olarak aynı çizgide yazdıkları (Su Kasideleri) nazirelerde belâgat sanatlarının kullanımına özen göstermişlerdir. Her üç kasidede "Teşbih, İstiare, Tenasüp, Tezat" sanatları ön planda yer alırken (Shareef 2019: 145), "Kinaye, Kalb, Tecahül-i arif" gibi sanatlar çok nadir olarak kullanılmıştır. Aşağıdaki tablo sanatların her üç kasidede kullanım sayısını göstermektedir.

Kasidelerde Kullanılan Edebi Sanatların Sayısı			
Sanatın ismi	Fuzûlî'de	Müftü'de	Vâfî'de
Mecaz-ı Mürsel	10	6	5
Teşbih	23	8	16
İstiare	14	2	5

Kinaye	2	-	-
Teşhis	11	6	10
İntak	1	-	-
Mübalağa	7	2	1
Tenasüp	25	9	15
Tezat	17	6	1
Tecahül-i Arif	1	-	-
Hüsn-i Talîl	6	2	2
Leff ü Neşir	12	-	-
İdmac	3	-	-
Mezheb-i Kelâmî	5	-	-
Îade	3	2	-
Reddül'aciz alâ's-Sadır	5	7	1
Teşâbüh-i Etrâf	7	4	9
Tecrit	3	-	-
Tevriye	4	-	-
Kalb	1	1	-
İştikak	3	4	2
İcâz	5	1	-
İtnâb	2	7	-
Haşiv	-	2	-
İstihdam	3	1	
İrsâl-i Mesel	5	1	1
Telmih	8	9	1
Sihr-i Helâl	4	-	-
Tensiku's-Sifât	2	1	-
İftinân	3	-	-

İstitbâ	1	-	-
Mukabele	1	1	-
Akis	1	-	-
Tadîd	-	6	-
Cinâs	-	1	-
Nidâ	4	1	2
Nehî	1	-	-
Takdîm- Tehîr			
İstifhâm	1	1	-
Emir	4	-	4
Kasr	5	6	-
Temennî	-	4	-

Sonuç

Divan edebiyatının zengin asırlarının başlangıcı XVI. yüzyılın edebi ve şiir anlayışınca yazılan şiirlerin ölümsüzlüğe kavuşması doğaldır. Zira o yüzyıldan önceki dönemlerde yapılan hataların ve işlenen kusurların telafisi sonucunda Divan Edebiyatı gelişmiş ve pişkin bir edebiyat haline gelmiştir. Bu asırda usta bir şair muazzam bir kaside yazıyor, bu kasidede alelade bir kişi övülmüyor, iki cihanın sultanı iki alemin hudavendigârı Hz. Peygamberin övgüsü yolunda kurulan cümleler yer almaktadır. Tabii olarak şair (Fuzulî) sözlerine dikkat edecek, kelimelerini seçecek, muradını en üstün üslupla anlatmaya çalışacaktır. Böylece Su Kasidesi gün yüzü görmüştür. Ardından uzun yıllar geçtikten sonra hem Hz. Peygamber'in sevgisine mazhar olmak; hem usta bir şairi taklit ederek istifade etmek için nazireler yazılır. Yukarıda üzerinde çalıştığımız iki nazire kasidesi hakkında detaylı şekilde inceleme yapıldı ve sonunda aşağıdaki özetlere varıldı:

- Fuzulî'nin nesib bölümü 15; Müftü'nün 8; Vâfî'nin ise 4 beyittir. Fuzulî'nin kasidesinin 16.; Müftü'nün 9.; Vâfî'nin 5. Beyitleri birer beyit olarak girizgâh bölümünü oluşturmuştur. Methiye bölümüne gelince en uzun Müftü'nün kasidesinde 20 beyit; ikinci seviyede Vâfî'nin kasidesinde 16 beyit; Fuzulî'de ise 13 beyit uzunluğundadır. Müftü ile Vâfî'nin kasidelerinde fahriye bölümü bulunmadığı halde Fuzulî iki beyitle kendi şiirini ve poetikasını övmüştür. Fuzulî ile Vâfî kasidelerinde birer beyit ile dua ederken Müftü duasını dört beyite sığmıştır.
- Nazire geleneğinde şiir parçaları model şiire her bakımdan uyulmalıdır. Bu yüzden uyulacak hususların en önemlisi ölçü ile kafiyedir. Kasideler remel bahrinin Fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla yazılmıştır. Kasidelerin çok yerlerinde vezne uyulmak için birtakım tasarruflarda bulunulur ve bunlara aruz işlemleri denir. Bu işlemlerle bir yandan ölçüyü oturtmaya çalışılmış, bir yandan da seslerin müzikalitesini ve sözde ahengi sağlamaya çalışılmıştır. Dolayısıyla kullanılan işlemlerden en fazla "imâle" sonra "vasıl" sonra da "zihaf" işlemleri kullanılmıştır.
- Müftü ile Vâfî'nin kasidelerinde kafiye harflerini içeren kelimelerin birkaçı tekrarlanırken kurala uymayıp büyük kusura neden olmuştur. Müftü'nün kasidesinde "hemvâre"; Vâfî'nin kasidesinde ise "yâre ile gülzâra" kelimelerinin birbirlerine yakın beyitlerde kullanışı kusur sayılır. Öte yandan Fuzulî'nin kullandığı "dîvâra, yâra, gülzâra, kara, hâra, bîmâra, âra, yalvara, kurtara, küffâra, hemvâra, seyyâra, nâra, dîdâra" kelimeleri Müftü ile Vâfî tarafından kullanılması model kasidenin nazirelerine egemen olduğunu kanıtlamaktadır.

- Beyitlerdeki temaların odaklandığı ve anlamın vurgusunu üzerine çeken "su" kelimesi söz içerisinde fiil cümlesinin isim cümlesine üstünlüğünü sağlamıştır. Bu üstünlük su kavramının hareketle ilikilendirilmesinden kaynaklanabilir.
- Nazirelerdeki üsluplar model kaside karşısında zayıf kalmıştır. Özellikle benzerlik taşımış beyitlerde Müftü ile Vâfi'nin üslubu Fuzulî gibi bir usta şairin üslubu ile yarışamaz. Hatta bazı yerlerde mantık dışında anlayışlar da görülebilir.

Kaynakça

- Açık, Nilgün (2020). " Fuzûlî'nin Su Kasidesi ile Abdülaziz Mecdî'nin Su Kasidesinin Karşılaştırması" ESTAD. Cilt 3 sayı 2 Ağustos. 487/516.
- Akpınar, Şerife. (2006). *Âgâh Dîvânı ve İncelenmesi*. Konya: Selçuk Üniversitesi, SBE. Yayınlanmamış Doktora tezi.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1986). "Kasîde" Türk Dili Dergisi. TDK yayınları. Sayı: 415, 416, 417. 17/77.
- Doğan, Ahmet (2005). *Açıklamalı ve Örnekli Aruz Bilgisi*. Akçağ yayınevi. Ankara. 1.baskı.
- Durmuş, İsmail. (2006). "Nazire". DİA. 32/455- 456. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gültekin, Hasan (2010). "Düzenleyeni Bilinmeyen Bir Nazire Mecmuası: Mecmû'a-i Nezâyir" Edebiyat Fakültesi Dergisi (EFD/JFL). Cilt.27. sayı:1. 107/ 122.
- İpekten, Haluk (2010). *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Aruz*. Dergâh yayınları. İstanbul. 12.baskı.
- İz, Fahir (2010). *Eski Türk Edebiyatında Nazım 1*. Akçağ yayınevi. Ankara. 8.baskı.
- Shareef, Mohammed (2019). "Su Kasidesinde Mürekkep Teşbihin Kullanımı" Türkoloji Dergi. Ankara Üniversitesi. Sayı: 23,1. 140/149.
- Shareef, Mohammed (2023). "Kerküklü (Nevres, Bedrî ve Örfî) Divan Şairlerinin Gazellerinde Aruz İşlemlerinin Kullanımı" Kirkuk University Journal- Humanity Studies 18/2. 1/26.
- Tâhirü'l-Mevlevî. (1973). *Edebiyat Lügâtı*. Enderun Kitabevi. İstanbul.
- Terzibaşı, Ata (2013). *Kerkük Şairleri*. Ötüken yayınları. İstanbul. 1.kitap.

- Terzibaşı, Ata (2013). *Kerkük Şairleri*. Ötüken yayınları. İstanbul. 3.kitap.
- Üzgör, Tahir (2014). "*Su Redifleri Şiirler ve Fuzûlî'nin Su Kasidesi'nin Kompozisyonuna Dâir*" İlmi Araştırmalar. Sayı:9. 241/ 248.
- Yavuz, Kemal. (2013). "*Türk Şiirinde Nazire*" Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi. 10 İstanbul. 359/ 424.
- Yekta Saraç, M.A. (2007). *Klasik Edebiyat Bilgisi Biçim- Ölçü- Kafiye*. 3F yayınevi. İstanbul. 7.baskı.

Two Imitative Eulogies to Fuzuli's Su Eulogy

Summary:

One of the leading and widespread genres of Divan literature is *naat-ı nebevi*. Poets wrote eulogies full of sincerity in order to express their love for the Prophet in the most beautiful and effective way. On the other hand, they also raced in this genre to test their mastery in poetry and to take their aesthetic style to advanced levels. Over time, it became popular to write poems that responded to the original (model) poems and did not exceed the lines of that model. These types of poems were sometimes called "nazire" and sometimes "nakize". Fuzuli, one of the great poets of the 14th century, wrote about his religious tendency in several works. Some of these works were in the form of independent *divans* and books such as "*Leyla vü Mecnun, Hadikatü's-Suadâ*", and some were in the form of eulogies and *ghazals*. Some of these eulogies were in the *naat-ı nebevi* genre, and the most beautiful and famous of them was the *Su Eulogy*. Other poets later wrote poems as a parallel to this poem. Studies have been conducted on the poems written by these poets, Sharifi, Dehri and Majdi in the form of master's thesis or scientific articles. In this study, two poems written by two Kirkuk poets will be studied. One of these poems is written by the pseudonym Mufti of Kirkuk and the other is written by the pseudonym Vafi of Kirkuk and named as *Su Poem*. The study will examine the Water Poems of Mufti and Vafi in comparison to Fuzuli's Water Poem in terms of poem order, elements of harmony, vocabulary, style and literary arts.

قصيدتان مقلدتان لقصيدة فضولي المسماة بقصيدة صو

أ.م.د. محمد علي شريف

كلية التربية للعلوم الإنسانية

جامعة كركوك

Gmail

mserif@uokirkuk.edu.iq
الكلمات المفتاحية: أدب الديوان، الشعر، فضولي، مفتي، وافي، النظرية
الملخص:

يعد (النعمة النبوي) من أهم الأنواع الأدبية وأوسعها انتشاراً في أدب الديوان التركي. حيث كتب الشعراء قصائد مليئة بالمدح الصادق معبرين بذلك أجمل وأصدق مشاعر الحب تجاه النبي عليه الصلاة والسلام. ومن جهة أخرى فقد تنافسوا أيضاً في كتابة الأشعار في هذا النوع على إبراز مهارتهم وحذاقتهم وجمال أسلوبهم الذي أرادوا أن يرتقوا به إلى أعلى المستويات. وخلال ذلك ظهرت أيضاً أشعاراً تناظر القصائد التي قيلت في مدح النبي ولاقت رواجاً كبيراً وهذه الأشعار التي أطلقت عليها تارة مصطلح (النظرية) وتارة أخرى (النقيضة) قد إلتزمت بالبناء الشكلي والمحتوى للأشعار الأصلية (النموذجية). وقد استطاع فضولي وهو من عمالقة الشعر في القرن السادس عشر من عرض نزعتة الدينية في عدد من آثاره الأدبية. وقد تنوعت هذه الآثار بين كتب ودواوين مثل (حديقة السعداء ويلي والمجنون) وأخرى كقصائد وغزليات. ومن أجمل قصائده في النعمة النبوي وأشهرها هو قصيدته المسماة ب(قصيدة صو). وبعد فضولي بعصور نظمت قصائد نظائر من قبل شعراء آخرين على منوال (قصيدة صو). ومن أشهرها قصائد الشعراء (شريفي ودهري ومجدي) وقد أجريت عليها بحوث ودراسات علمية. وفي هذا البحث سنقوم بدراسة قصيدتين لشاعرين من شعراء كركوك نظمنا كمنظيرتين لقصيدة فضولي. إحدى هاتين القصيدتين اللتان تحملان أيضاً عنوان (قصيدة صو) هي للشاعر الكركوكلي مفتي، والأخرى للشاعر الكركوكلي وافي. وفي هذا البحث سنقوم بدراسة مقارنة للقصيدتين المذكورتين مع قصيدة فضولي من خلال بنية القصيدة والوزن والقافية وخزين الالفاظ والمفردات والأسلوب والفنون البلاغية.